

na sva sela u šabačkom kadiluku, koja su spadala u timare spahija i gradskih mustahfiza, izuzimajući, dakle, has carski i sandžakbegov. Te godine su sela: Gornji Bošnjak, Donji Bošnjak i Stadolin bila timar spahije Piriye koji je iznosio 6.948 akči<sup>162</sup>).

31) **Donji Bošnjak** je 1533. činio dio većeg timara koji se dijelio na četvoricu zborničkih mustahfiza (v. Hrvastin), a kasnije je pripao Pirinom timaru (v. G. Bošnjak).

32) **Stadolin**. To selo je 1533. sa još tri sela u nahiji Kušlatu sačinjavalo veći timar od 9.640 akči koji je pripadao osmorici mustahfiza grada Perina i to: Halilu, čehaji (1.700); Aliji »iz Pračanskog polja« (1.400); Hasanu, sinu Durmišovu (1.080); Bošnjaku Hamzi, tobdžiji (1.600); Bajezidu, sinu Ajasovu (1.160)<sup>163</sup>; Ajasu, bratu Ahmedovu (1.400); Hasanu, sinu Jusufovu (1.400) i Hiziru, sinu Mehmedovu iz nahije Ptičara (700)<sup>164</sup>. Kasnije je to selo pripalo Pirinom timaru (v. G. Bošnjak).

33) **Debrec**, današnje selo Debrc. Spominje se još u srednjem vijeku kao trg, a imalo je i utvrđenje na Savi<sup>165</sup>). Kasnije je stagniralo, jer u turskim izvorima nema spomena o trgu. To selo je 1533. spadalo u timar petorice mustahfiza grada Teočaka (v. D. Mihovina).

G. 1548, međutim, sela: Debrec, Zvezd, Potočac i Gornji Skupljen sačinjavala su timar Husejna »čovjeka Bali-pašinog« od 8.098 akči<sup>166</sup>). U taj timar spadali su i prihodi od bivših musellema u selima Varni, 650 akči i Kukavici, 220 akči (v. Varna i Kukavica).

34) **Zvezd**. Spominje se još u ravaničkoj povelji<sup>167</sup>). To selo je 1533. spadalo u timar trojice zborničkih mustahfiza (v. Dobrućel), a kasnije je bilo u Husejnovom timaru (v. Debrec).

35) **Potočac**. »Potočac u Mačvi« spominje se i u srednjem vijeku<sup>167a</sup>), ali danas nije poznato. To selo je 1533. zabilježeno »Potočani«, kada je sa selima Šarovom i Tabničem sačinjavalo timar trojice mustahfiza grada Teočaka od 4.200 akči i to: Husejna, sina nekog janjičara (1.400); Baraka (1.400) i Alije (1.400)<sup>168</sup>). Kasnije se svugdje spominje pod nazivom »Potočac«, (v. dalje Debrec).

36) **Gornji Skupljen**. G. 1527. i kasnije postojala su dva ista imena sela, Gornji i Donji Skupljen, od kojih je drugo bilo značajnije<sup>169</sup>). Danas, međutim, postoji samo selo Skupljen (v. dalje Debrec).

<sup>162</sup>) TD, 260/348—349.

<sup>163</sup>) U izvoru zabilježeno 360, ali računski iznosi 1.160, inače bi 800 akči ostalo nerazdijeljeno. Osim toga mustahfiski timari iznosili su obično 1.400 akči, a vrlo rijetko 700 akči.

<sup>164</sup>) TD, 173/71—72.

<sup>165</sup>) M. Dinić, n. d. 24.

<sup>166</sup>) TD, 260/350.

<sup>167</sup>) M. Dinić, n. d. 23.

<sup>167a</sup>) Letopis Matice srpske, knj. 53.

<sup>168</sup>) TD, 173/80.

<sup>169</sup>) TD, 405/33, 39; TD, 173/54; TD, 260/351, 489—490.

37) **Gornja Spasojevica.** Dva istoimena sela, Gornja i Donja Spasojevica, odgovaraju, mislim, današnjoj Spasojevini kod Koce-ljeva. U vlaškom defteru, kao i u sumarnom defteru iz 1533. spominju se dvije Spasojevice bez oznake »Gornja« i »Donja«<sup>170)</sup>. Svrnjavanjem stanovnika tih sela u vlaškom sa imenima u detaljnom defteru iz 1548. ustanovio sam koja Spasojevica odgovara Gornjoj, a koja Donjoj Spasojevici.

»Selo Spasojevica«, tj. Gornja bilo je 1533. timar teočakog mustahfiza Halila, sina Mahmuodva, koji je iznosio 1.400 akči<sup>171)</sup>. G. 1548. »selo Gornja Spasojevica« je samo činilo timar vojvode Husejna, »čovjeka Džafer-begovog« od 4.900 akči<sup>172)</sup>.

38) **Drenovac.** To selo nema veze sa današnjim selom Drenovcem južno od utoka Bitve, koje je pripadalo nahiji Donjoj Mačvi. Ovo selo se nalazilo na Cer planini, jer je 1548. jedna »baština u blizini sela Drenovca« pripadala sokolaru Jovanu, koji je čuvao sokolova gnijezda »u Kupivniku na Cer-planini«<sup>173)</sup>.

Te godine su sela: Drenovac, Radovašnica, Kozarica i Dobrodol bila timar vojvode Husejna, »čovjeka Bali-pašinog«, koji je iznosio 7.500 akči<sup>174)</sup>. Prihod »od tri kuće bivših musellema grada Bögürdena iz sela Drenovca« od 100 akči nije pripadao timar-sahibiji Husejnu, nego u timar Šadije, buljukbaše mustahfiza u gradu Noćaju<sup>175)</sup>.

39) **Radovašnica,** današnje selo u Pocerini. To je poznato selo iz kulturne istorije u kojem se nalazio manastir sa crkvom. Selo, kao i crkva, spominju se prvi put 1548. (v. Drenovac). Posjedi manastira bili su te godine oslobođeni svih poreza, jer su njegovi kaluđeri (ruhbanan) bili sokolari<sup>176)</sup>. Zatim se ponovo spominje »Hram arhanđela Mihaila u Radovašnici« 1550—1551<sup>177)</sup>. Danas postoje ostaci manastira koji su Nijemci porušili 1941.

40) **Kozarica.** Današnje selo Kozarica je 1533. sa još jednim selom u nahiji Koraju sačinjavalo timar spahije Ibrahima, sina Bajezidova od 5.020 akči<sup>178)</sup>. Kasnije je pripadalo Husejnovom timaru (v. Drenovac).

41) **Dobrodol.** To selo je 1533. pripadalo timaru trojice zvojničkih mustahfiza (v. Dobrućel), dok je nakon 15 godina bilo u timaru vojvode Husejna (v. Drenovac). Prihod od dvije martoloske kuće, tj. 144 akče, nije pripadao Husejnovu timaru nego timaru šabačkog mustahfiza Oruča, sina Ismailova (v. G. Mutnik). Primićur toga sela po imenu Janko pripadao je vojničkom redu azapa<sup>179)</sup>.

<sup>170)</sup> TD, 405/36, 38—39; TD, 173/49, 81; TD, 260/351, 486.

<sup>171)</sup> TD, 173/81.

<sup>172)</sup> TD, 260/351.

<sup>173)</sup> TD, 260/177.

<sup>174)</sup> TD, 260/352.

<sup>175)</sup> TD, 260/483.

<sup>176)</sup> TD, 260/177, 352.

<sup>177)</sup> Lj. Stojanović, Stari srpski zapisi i natpisi, I, 561; IV, 6272.

<sup>178)</sup> TD, 173/35.

<sup>179)</sup> TD, 260/353.

42) **Metlič**, selo u Pocerini. U tome selu je 1527. stanovao knez Grubiša, sin Milićev, starješina druge po veličini knežine u toj nahiji, kome je bilo podređeno 6 primicūra u 11 vlaških sela od kojih je selo Metlič bilo najbrojnije<sup>180</sup>). Grubiša je te godine držao u zakupu »mezreu Ostrovicu u blizini sela Metlića« za koju je plaćao 60 akči godišnje<sup>181</sup>).

Sela: Metlič, Dragojevac i Ljutice, kao i mezree Ostrovica i Orašac sačinjavala su 1533. timar od 6.483 akče, koji se dijelio na dvojicu spahija i to: Davuda, sina Nesuh-hodžina (4.483), i Mezida (2.000)<sup>182</sup>).

G. 1548. »selo Metlič ili drugačije Crnska« sa selima: Dragojevcem, Ostrovicom, Orašcem i Jelenčom sačinjavalo je timar vojvode Husreva od 8.778 akči<sup>183</sup>). U Metliču je te godine bio primicūr Milak, sin spomenutog kneza Grubiše.

43) **Dragojevac**. Današnje selo Dragojevac, sjeverozapadno od Debrca spominje se od 1527. Kasnije je bilo u istom timaru sa selom Metličem (v. Metlič).

44) **Ljutice** »ili Ljutnice«, današnje selo Ljutice u porječju Tamnave. Spominje se od 1527, a kasnije je bilo u istom timaru sa selo Metličem.

45) **Ostrovica**. To je ranije spomenuta »mezrea Ostrovica u blizini sela Metlića« koju je 1527. držao u zakupu knez Grubiša iz Metlića. Nakon 6 godina »mezrea Ostrovica« je imala 2 kuće i bila u sastavu većeg spahijskog timara<sup>184</sup>). Do 1548. Ostrovica je postala selo, istina, sa istim brojem kuća i ostala i dalje u sastavu istog timara (v. Metlič).

46) **Orašac**, današnje selo sjeverno od Orida. Ono se prvi put spominje 1533. kao »mezrea Orašac ili Bratovica u blizini sela Ohrida« kada je bilo u sastavu većeg spahijskog timara<sup>185</sup>). Do 1548. Orašac je prerastao u selo (v. Metlič).

Prema tome, sela br. 42 do 46 sačinjavala su jedinstven timar i 1533, kao i 1548. s tom razlikom što je taj timar prve godine iznosio 6.483 akče i dijelio se na dvojicu spahija, dok je kasnije povećan još sa selom Jelenčom i iznosio je 8.778 akči, te je cijeli bio u posjedu vojvode Husreva.

47) **Jelenča** je današnje selo kod sela Mišara. Spominje se prvi put 1533. kada je to selo zajedno sa dva sela u nahiji Ptičaru i jednim selom u nahiji Jadru, kao i mezream Belotić u šabačkoj nahiji sačinjavalo timar šestorice zvrničkih mustahfiza od 8.400 akči. Taj timar se dijelio na: Ilijasa iz Manastira (1.400); Kurda, sina Nesuhova

<sup>180</sup>) TD, 405/40.

<sup>181</sup>) Isto.

<sup>182</sup>) TD, 173/38.

<sup>183</sup>) TD, 260/353.

<sup>184</sup>) TD, 173/38.

<sup>185</sup>) Isto.

(1.400); Mahmuda, sina Mustafina (1.400); Mehmeda, sina Mustafina (1.400); Hasana, sina Iskenderova (1.400) i Mustafu, sina nekog janjičara (1.400)<sup>186</sup>).

To selo je 1548. spadalo u timar vojvode Husreva, kako je ranije spomenuto (v. Metlič). Husrev je u tome selu iste godine posjedovao i čifluk sa vinogradom od 5 dunuma i plaćao je naime ušrova 100 akči, a za vinograd pristojbu od 25 akči<sup>187</sup>, tj. ta davanja od čifluka uračunata su bila u njegov timar. Taj čifluk je ranije pripadao Ejnebegu, čehaji u šabačkom gradu.

48) **Suho Selište** je današnje Suvo Selo. Spominje se prvi put 1533. kao »mezrea Suho Selište u blizini sela Debreca« sa 3 kuće, a pripadalo je timaru kneza Dobrivoja, koji je iznosio 2.000 akči. Tome timaru pripadao je još čifluk spomenutog kneza u blizini sela Podgorice<sup>188</sup>).

Do 1548. Suho Selište je postalo selo, te je sa selom Belotićem sačinjavalo timar spahije Arslana od 3.436 akči<sup>189</sup>).

49) **Belotić**. Današnje selo Belotić kod Nakučana je 1533. sa jednim selom u nahiji Ptičaru sačinjavalo timar spahije Husreva od 3.323 akče<sup>190</sup>. To selo nije identično sa »mezreom Belotić u blizini sela Brdarice« koja je te godine pripadala timaru šestorice zvojničkih mustahfiza (v. Jelenča).

Kako se iz tabele vidi, stanovništvo je bilo u stalnom opadanju, te je kasnije to selo sasvim propalo. Bilo je naseljeno vlasima koji su se raselili. U defteru iz 1548. kod imena tog sela stavljena je naknadna bilješka: »propalo«<sup>191</sup>, a učinjena je prilikom slijedećeg popisa koji se dogodio, mislim, oko 1570. (v. Suho Selište).

50) **Čelija**. To selo je u dva deftera tako zabilježeno, međutim, danas takvo selo ne postoji. Spominje se prvi put 1533. kada je bilo u timaru kneza Marka, sina Dimitrina, koji je iznosio 2.000 akči. Tome timaru pripadala je i »mezrea Jazovnik«, kao i »čifluk kneza Marka ili drugim imenom baština Vučerina u blizini sela Kozine(?)« (vjerojatno Kozarica)<sup>192</sup>.

G. 1548. to selo je sa »selom Jazovnikom« sačinjavalo timar spahije Mustafe, sina Mehmedova, od 3.000 akči. Kasnije je iščezlo, jer je i kod tog sela u defteru naknadno zabilježeno: »propalo«<sup>193</sup>).

51) **Jazovnik** je današnje selo južno od Debrca. Spominje se prvi put 1533. i to kao »mezrea Jazovnik« u timaru kneza Marka<sup>194</sup>. Do 1548. Jazovnik je postao selo (v. Čelija).

<sup>186</sup>) TD, 173/56.

<sup>187</sup>) TD, 260/355.

<sup>188</sup>) TD, 173/45.

<sup>189</sup>) TD, 260/355.

<sup>190</sup>) TD, 173/33.

<sup>191</sup>) TD, 260/356.

<sup>192</sup>) TD, 173/46.

<sup>193</sup>) TD, 260/356.

<sup>194</sup>) TD, 173/46.

Prema tome, sela Čelija i Jazovnik bila su 1533. kneževski timar, dok su oba ta sela nakon 15 godina postala timar muslimanskog spahije.

52) **Predvorica.** Današnje selo Predvorica kod sela Žabara bilo je 1527. značajnije vlaško naselje. U njemu je, kako je ranije spomenuto, stanovao i knez Dragić, sin Vukasov, starješina najveće vlaške knežine u toj nahiji<sup>195</sup>). G. 1533. to selo je sa selima: Vranjskom, Kamenicom i Ohridom, kao i »mezreom Češljugar« sačinjavalo timar vojvode Turalije, sina Iskenderova od 4.510 akči<sup>196</sup>).

U blizini Predvorice postojao je te godine i »čifluk kneza Dragića« sa prihodom od 500 akči, što je sa »mezreom Mijokuš« sačinjavalo timar spomenutog kneza Dragića od 1.000 akči<sup>197</sup>). Taj »čifluk kneza Dragića sa vinogradom« naslijedio je njegov sin knez Ivan. Prihod od čifluka 1548. iznosio je 200 akči, što je spadalo u timar spomenutog kneza Ivana (v. Bogosalić).

Predvorica je sve do 1548. ostala u istom timaru vojvode Turalije, koji se, zbog povećanih prihoda u selima, nešto povećao i iznosio 5.999 akči<sup>198</sup>). U taj iznos uračunato je i 20 akči kao porez na vinograde koje su stanovnici Predvorice posjedovali na »mezrei Makovištu« kod sela Mijokuša<sup>199</sup>). Od ranijih sela u taj timar nije više spadalo samo selo Ohrid nego je bilo timar Oruča, tobđžije u šabačkom gradu (v. Ohrid). Isto tako prihod od jedne martoloske kuće u Predvorici, tj. 42 akče nije pripadao timar-sahibiji sela nego u timar Dursunage, dizdara u šabačkom gradu (v. Gradović).

53) **Vranjska.** Danas postoje dva istoimena sela, Velika i Mala Vranjska, dok je u XVI vijeku postojalo samo selo Vranjska. Ono se prvi put spominje 1533. i to u timaru vojvode Turalije<sup>200</sup>) u čijem se timaru nalazilo i nakon 15 godina (v. Predvorica).

54) **Češljugar** je 1533. bila samo nenaseljena mezrea<sup>201</sup>), ali se ona do 1548. razvila u veće selo koje je imalo 20 kuća (v. Predvorica). Selo pod tim imenom danas nije poznato.

55) **Kamenica.** Na području bivše šabačke nahije danas postoje dvije Kamenice, jedna u gornjem toku potoka Lešnice, između planina Cera i Iverka, a druga u porječju Tamnave. Ova Kamenica odnosi se bez sumnje na selo u porječju Tamnave, jer je u njemu postojala stara crkva. To selo se spominje prvi put 1527, a »crkva sv. Matije« tek 1548, koja je bila »u posjedu kneza Cvetka«<sup>202</sup>). Crkva je morala postojati i ranije, jer defteri iz 1527. i 1533. ne sadrže uopće

<sup>195</sup>) TD, 405/33, 33—44.

<sup>196</sup>) TD, 173/37.

<sup>197</sup>) Isto.

<sup>198</sup>) TD, 260/357—358.

<sup>199</sup>) Isto.

<sup>200</sup>) TD, 273—37.

<sup>201</sup>) Isto.

<sup>202</sup>) TD, 405/36; TD, 260/358.

takve podatke. To je prvi siguran podatak o njenom postojanju. Do sada se o tome zaključivalo samo na temelju lokaliteta »Crkvina« na području tog sela<sup>203</sup>).

U Kamenici je postojao i čifluk kneza Nike, sina Milašinova, kao sastavni dio timara spomenutog kneza (v. Subotica).

56) **Čaglje**, današnji zaselak Čagalj, sjeverno od Prova. Prvi put se spominje 1548. kada je sa selom Mirhorskom sačinjavalo timar Mustafin, čauša budimskog beglerbega, od 7.400 akči<sup>204</sup>).

57) **Mirhorska**. To selo je 1527. zabilježeno »Mirhonska«, a kasnije »Mirhorska«, današnje selo Mrovska. Ono je 1533. bilo u sastavu zajedničkog timara šestorice zborničkih mustafiza od 7.000 akči. Tome timaru pripadala su još dva sela u nahiji Pličaru i jedno selo u nahiji Jadru, a dijelilo se na: Husejna, sina Hasanova (1.400); Musu iz Bosne (1.400); Aliju i Osmana, zajedno (1.400); Aliju sina Jusufova (1.400) i Nesuha, sina Jusufova (1.400)<sup>205</sup>).

G. 1548. postojala je u tome selu i jedna muslimanska kuća Hasana, sina Milanova<sup>206</sup>, koji je nešto prije te godine prešao na islam, što se vidi po imenu oca, a imao je i dva brata (kuće) u selu: Radosava Milanova i Vuka Milanova (v. Čaglje).

58) **Koprivac**. Kao maleno selo spominje se 1548. u timaru spahije Mehmeda, koji je iznosio 3.200 akči<sup>207</sup>. Istome timaru pripadalo je još jedno selo u nahiji Donjoj Mačvi, kao i prihodi od 27 martoloskih kuća sa 6 inokosnih članova u 17 sela šabačke nahije, što je iznosilo 1.500 akči<sup>208</sup>).

59) **Belobaba**, danas nepoznato. G. 1533. bilo je timar spahije Husejna, sina Hasanova<sup>209</sup>). Kasnije je broj stanovništva opadao. G. 1548. bilo je u timaru Seferovom (v. Gočilova Brda). Nije zabilježeno kao berbendžijsko selo, ali je davalo ušrove kao i derbendžije (pšenica, ječam i vino). Kako je upisano iza sela Gočilova Brda, koje je čuvalo derbend sa selom Svileuhom<sup>210</sup>), moguće je da je i ono bilo derbendžijsko i da se nalazilo u blizini spomenuta dva sela.

60) **Prhova**, današnje selo Provo. Prvi put se spominje u jednoj povelji Đurđa Brankovića<sup>211</sup>). Ono je 1548. sa jednim selom u nahiji

<sup>203</sup>) Cvijić, Naselja, VIII, 491.

<sup>204</sup>) TD, 260/358—359.

<sup>205</sup>) TD, 173/53.

<sup>206</sup>) TD, 260/359.

<sup>207</sup>) Isto.

<sup>208</sup>) TD, 260/360—363. Ta sela su: Belobaba (99 akči), Goločel (94), Drenovac (185), Celija (84), Jazovnik (42), Prhova (19), Hrasnica (101), Podgorica (76), Gornji Kratovac (59), Kratovac (47), Crniljevo (77), Belotić (47), Zvezd (106), Potočac (64), Kujavica (81), Kaona (64) i Stadoln (155). Ti iznosi iskazani su u tabeli odvojeno.

<sup>209</sup>) TD, 173/38.

<sup>210</sup>) TD, 260/363.

<sup>211</sup>) M. Dinić, n. d. 23.

Radevini činilo timar spahije Mustafe, sina Iskenderova od 4.000 akči<sup>212</sup>). U selu je te godine postojao i čifluk koji je pripadao timaru kneza Vukca (v. D. Beljino).

#### 4) TIMARI KNEZOVA

Pored hasova i većih spahijskih timara, u šabačkoj nahiji bili su zastupljeni i kneževski timari. To su bili maleni timari, obuhvatali su neznatna sela, mezree i čifluke. G. 1533. bilo je u toj nahiji šest kneževskih timara koji su se kretali od 1.000 do 2.050 akči, a obuhvatali su 5 manjih sela, 5 mezrea i 1 čifluk. Do 1548. broj kneževskih timara se povećao na osam, ali su bili manji, od 500 do 2.000 akči, od kojih su dva iznosila po 500 akči. Obuhvatali su takođe 5 manjih sela, zatim 8 čifluka, 2 mezree i 1 baštinu u drugim selima gdje knezovi nisu bili timar-sahibije. Ta sela su: Subotica, Hrasnica, Bogosalić, Gornje i Donje Beljino. O čiflucima, mezreama i baštini spomenuto je kod sela u kojima su se nalazili.

61) **Subotica**, današnje selo u dolini Tamnave spominje se od 1527. Ono je nakon 6 godina sa selom Ostrovičom (Nakučane) sačinjavalo timar trojice mustahfiza grada Teočaka od 3.620 akči i to: Mustafe, buljukbaše (1.500); Durguta (1.400) i Muruveta (700)<sup>213</sup>). G. 1548. pripadalo je timaru kneza Nike, sina Milašinova od 2.000 akči. U taj timar bio je uračunat i njegov čifluk u selu Kamenici (v. Kamenica), kao i baština njegova sina Nikole u selu Brdaricama (v. Brdarice), što su obadvojica zajedno uživali, a ušrovi (od čifluka i baštine) bili su proračunati na 500 akči.

62) **Hrasnica**. Selo pod tim imenom danas nije poznato. Ono je 1533. sa jednim bogatijim selom u nahiji Spreči činilo timar janjičara Mehmeda od 8.313 akči<sup>214</sup>). Kasnije je broj stanovništva opadao. G. 1548. pripadalo je timaru knezu Jovana, sina Markova od 1.000 akči. U taj timar spadao je još čifluk u selu Bukoru od 300 akči (v. Bukor) kao i »mezrea Banovo Selište u blizini sela Strelca i Dračunića u nahiji Gornjoj Mačvi od 200 akči<sup>215</sup>).

63) **Bogosalić**, današnje selo Bogosavac. Ono je 1548. bilo u timaru kneza Ivana, sina Dragičeva, koji je iznosio 1.000 akči. Tome timaru pripadali su još dva čifluka: jedan u selu Predvorici od 200 (v. Predvorica), a drugi u Mijokušu, također od 200 akči (v. Mijokuš).

64) **Gornje Beljino**. Selo Beljin na lijevoj strani Vukodraži, kao i grad Beljin pri utoku Vukodraži u Savu, spominju se prvi put 1264<sup>216</sup>). U turskim izvorima postoje dva malena istoimena sela, »Gornje« i »Donje Beljino«. Oba ta sela pripadala su 1533. timaru kneza

<sup>212</sup>) TD, 260/379—380.

<sup>213</sup>) TD, 173/74.

<sup>214</sup>) TD, 173/33.

<sup>215</sup>) TD, 260/385—386.

<sup>216</sup>) M. Dinić, n. d. 24.

Rohača koji je iznosio 2.000 akči. Tome timaru pripadao je još Rohačev čifluk od 400 akči u selu Slatini u zborničkoj nahiji<sup>217</sup>).

G. 1548. selo Gornje Beljino bilo je timar kneza Vuka, sina Radivojeva, od 2.000 akči, u koji je spadao i »čifluk kneza Dobrivoja u selu Podgorici u posjedu njegovog sina, spomenutog kneza Vuka«<sup>218</sup>).

65) **Donje Beljino.** Dok su obadva sela Beljina 1533. pripadala jednom kneževskom timaru i imala iste prihode, dotle su 1548. predstavljala svako po jedan kneževski timar. Te godine je D. Beljino sa »čiflukom kneza Vukca u selu Prhovu od 200 akči« sačinjavalo timar spomenutog Vukca koj je iznosio 1.000 akči<sup>219</sup>).

Postojao je još jedan kneževski timar, »timar Vujice, zapovjednika martolosa pješaka u kadiluku Bögürdelenu« od 800 akči. U taj timar »kneza Vujice, sina Nikolina« spadala je »mezrea Dobrić blizu sela Debreca« od 300 akči, čifluk u selu Kukavici od 300 akči i »mezrea Vrbovac u blizini sela Zablacé« od 200 akči<sup>220</sup>).

## 5) TIMARI MUSTAHFIZA

a) **Mustahfizi zborničkog, teočakog i noćajskog grada.**

66) **Zablatje,** današnje selo Zablacé. Spominje se od 1527. kao značajnije vlaško naselje. G. 1533. bilo je u sastavu sandžakbegovog hasa<sup>221</sup>), dok je nakon 15 godina bilo timar osmorice mustahfiza i to:

- 1) zborničkog mustahfiza Hasana, sina Mehmedova (1.400)<sup>222</sup>);
- 2) nedžara u Teočaku Alije, sina Mehmedova (820)<sup>223</sup>), i

3) četvorice mustahfiza u gradu Noćaju i to: Šadije, buljukbaše (1.400), kome je pripadalo još 100 akči od 3 kuće »bivših musellema grada Bögürdelena iz sela Drenovca«; Hadži Husejna (1.400); Alagoza (1.400) i Jusufa (1080)<sup>224</sup>).

Porez od tri martoloske kuće u tome selu, od kojih jedna »martoloskog buljukbaše Miroslava na Jankovoj baštini«, u iznosu od 126 akči nije pripadao gornjem zajedničkom timaru nego u timar Alije, buljukbaše mustahfiza u šabačkom gradu (v. Desić).

67) »**Ostrovica ili Nakučane**«, današnje selo Nakučane, spominje se od 1527. To selo treba razlikovati od znatno manjega sela Ostrovice, o kojem je ranije govoreno, a koje se nalazilo u neposrednoj blizini ove Ostrovice tj. Nakučana. Ono je 1533. bilo u timaru trojice teočakih mustahfiza (v. Subotica), dok je nakon 15 godina bilo timar Mehmed-age, dizdara u gradu Noćaju<sup>225</sup>).

<sup>217</sup>) TD, 173/44.

<sup>218</sup>) TD, 260/387.

<sup>219</sup>) Isto.

<sup>220</sup>) TD, 260/387, 400.

<sup>221</sup>) TD, 173/14.

<sup>222</sup>) TD, 260/430.

<sup>223</sup>) TD, 260/480.

<sup>224</sup>) TD, 260/482—483.

<sup>225</sup>) TD, 405/41; TD, 173/74; TD, 260/481.



Porez od martolosa u tome selu, tj. 111 akči pripadao je takođe Aliji, buljukbaši u gradu Šapcu (v. Zablacé i Desić).

68) **Vraguča**, danas nepoznato. Ono je 1548. bilo timar Alije, sina Siddikova, tobdžije u gradu Noćaju<sup>226</sup>).

b) Timari šabačkih mustahfiza

69) **Vihnjevac**. G. 1527. zabilježeno »Vihinovac«, a kasnije »Vihnjevac«, danas nepoznato. Ono je 1533. bilo u timaru trojice zvrničkih mustahfiza (v. Lađanik), dok je nakon 15 godina zajedno sa selom Gradovićem sačinjavalo timar Dursun-age, dizdara šabačkog grada od 3.000 akči<sup>227</sup>).

70) **Gradović**, današnje selo Gradojević, 1527. i kasnije zabilježeno je svugdje »Gradović«. G. 1533. bilo je u timaru četvorice zvrničkih mustahfiza (v. Hrvastin), a kasnije u timaru dizdara Dursun-age (v. Vihnjevac).

U Dursun-agin timar spadao je još prihod od martolosa u Predvorici (v. Predvorica), kao i »pristojba mladarina (taksa prilikom vjenčanja) mustahfiza grada Bögürdelena«<sup>228</sup>).

71) **Šarova**. Spominje se od 1527. kao vlaško naselje i to pod nazivom »Šarov«<sup>229</sup>), a kasnije je svugdje zabilježeno »Šarova«. Selo pod tim nazivom danas nije poznato. Ono je 1533. bilo u timaru trojice teočaćkih mustahfiza (v. Potoćac), dok je nakon 15 godina predstavljalo timar Hizira, Dursun-aginog čehaje<sup>230</sup>).

72) **Donja Spasojevica** (v. G. Spasojevica). To selo je 1533. bilo u timaru četvorice mustahfiza zvrničkog grada (v. Hrvastin). Nakon 15 godina predstavljalo je timar mustahfiza Mustafe, sina Hasanova, »mujezina časne džamije u gradu Bögürdelenu«, od 1.400 akči. Tome timaru pripadao je još porez od martolosa u selu Donjem Skupljenu u iznosu od 141 akče<sup>231</sup>).

73) **Mišjar**, današnje selo Mišar. To selo je 1533. zabilježeno »Mišjak« kada je sa još jednim selom u nahiji Sapnoj sačinjavalo timar spahije Isa-Balije, sina Mehmedova, od 5.990 akči<sup>232</sup>). »Selo Mišjar« je 1548. predstavljalo timar dvojice šabačkih mustahfiza: Alije, sina Hizirova (1.400), i Kurda, sina Hasanova (1.400). Kurd je u tome selu posjedovao i čifluk na kojem su bila 4 dunuma vinograda. Prihod od čifluka iznosio je 120 akči, što je uračunato u njegov timar<sup>233</sup>).

<sup>226</sup>) TD, 260/482.

<sup>227</sup>) TD, 260/484.

<sup>228</sup>) TD, 260/485.

<sup>229</sup>) TD, 405/40.

<sup>230</sup>) TD, 260/486.

<sup>231</sup>) Isto.

<sup>232</sup>) TD, 173/40.

<sup>233</sup>) TD, 260/487.

74) **Kukavica**. To selo je 1548. bilo timar Šadije iz Bosne, topčibaše u šabačkom gradu<sup>234</sup>). U selu je te godine postojao i jedan čifluk od 300 akči koji je pripadao timaru kneza Vujice — starješine martolosa (v. D. Beljino). Isto tako porez od dvije kuće bivših musellema, 220 akči, nije pripadao spomenutom Šadiji nego spahiji Husejnu (v. Debrec).

75) **Bresnica**, današnje selo na desnoj strani Tamnave. Ono je 1533. bilo u timaru zborničkog mustahfiza Mustafe (v. Kalinovac), dok je nakon 15 godina činilo timar šabačkog mustahfiza Alije, sina Husejnova od 1.400 akči<sup>235</sup>).

76) **Obrova**, danas nepoznato. To selo je 1533. bilo u sandžakbegovom hasu, a nakon 15 godina predstavljalo je timar dvojice šabačkih mustahfiza od 3.100 akči i to: Redžepa, sina Hasanova, (1.700), i Alije, brata Hizirova (1.400)<sup>236</sup>).

77) **Donji Mutnik**. Danas ne postoje sela Donji, kao ni Gornji Mutnik, a nalazila su se u dolini Mutničkog potoka u blizini samog Sapca. G. 1527. spominje se samo »selo Mutnik« kao maleno vlaško naselje<sup>237</sup>). Nakon 6 godina zabilježena su dva istoimena sela zajedno »sela Gornji i Donji Mutnik« u zajedničkom timaru četvorice zborničkih mustahfiza (v. Hrvastin).

G. 1548. ta dva sela bila su u dva različita timara. »Selo Donji Mutnik sa mezreom Jabukovac« sa selom Kaonom i »mezreom Đurica u blizini sela Potočca« sačinjavalo je zajednički timar trojice šabačkih mustahfiza od 3.100 akči i to: Redžepa, sina Hasanova (700); Mehmeda, sina Omerova (1.400), i Davuda, sina nekog janjičara (1.400)<sup>238</sup>).

Tome selu pripadala je i »mezrea Hasanbegov konak u blizini grada Bögürdelena« od 100 akči, što je uračunato u prihod toga sela. Samo prihodi od martolosa nisu pripadali tome timaru, nego timar-sahibiji sela Gornjeg Mutnika.

78) **Gornji Mutnik**. To selo je 1548. bilo timar šabačkog mustahfiza Oruča, sina Ismailova, koji je iznosio 1.400 akči<sup>239</sup>). Njemu su pripadali i porezi od martolosa i to: od jedne kuće u tome selu 72 akče; od jedne kuće u Donjem Mutniku 42 akče, i od dvije kuće u Dobrodolu 144 akče (v. Dobrodol).

79) **Kaona**. Današnje selo Kaona je 1533. bilo u timaru trojice zborničkih mustahfiza (v. G. Bošnjak). G. 1548. spominje se »selo Kaona sa crkvom« u timaru trojice šabačkih mustahfiza (v. D. Mutnik). Prema tome, u selu je postojala i stara crkva o čijem se postojanju do sada nije ništa znalo.

<sup>234</sup>) Isto.

<sup>235</sup>) Isto.

<sup>236</sup>) TD, 173/14; TD, 260/488.

<sup>237</sup>) TD, 405/43.

<sup>238</sup>) TD, 260/488—489.

<sup>239</sup>) TD, 260/491—492.

80) **Donji Skupljen.** To selo je 1533. pripadalo timaru trojice zborničkih mustahfiza (v. Lađanik). Ono je 1548. sa selom Priljušticom sačinjavalo timar dvojice šabačkih mustahfiza od 2.800 akči i to: Ilijasa, sina Alijina (1.400), i Kasima, sina Jusufova (1.400)<sup>240</sup>). Porez od dvije martoloske kuće, 131 akča, pripadao je timaru šabačkog mustahfiza Mustafe, sina Hasanova (v. D. Spasojevica).

81) **Priljuštica,** danas nepoznato. Spominje se 1548. kada je bilo u timaru dvojice šabačkih mustahfiza (v. D. Skupljen).

82) **Ravnaja,** današnje selo Ravnoja na lijevoj strani Jadra. »Selo Ravnaja pod selom Dragoševcem« pripadalo je 1533. timaru zborničkog mustahfiza Jusufa iz Kruševca (v. Zabar). To selo je 1548. predstavljalo timar šabačkog mustahfiza »Hercegovca Hasana« od 1.400 akči<sup>241</sup>).

83) **Brdarice.** Današnje selo Brdarice pripadalo je 1533. zajedničkom timaru trojice zborničkih mustahfiza (v. Lađanik). Ono se 1548. spominje kao »selo Brdarice ili drugim imenom Stonska« kada je bilo timar šabačkog mustahfiza Osmana, sina Muhjiddinova, od 1.400 akči<sup>242</sup>). U tome selu postojala je i jedna baština koja je pripadala timaru kneza Nike, sina Milašinova (v. Subotica).

84) **Bobik (?) sa Volunjem (?)** U sva tri korištena popisa stoji: »sela Bobik sa Volunjem« ili »Bobik i Volunje«<sup>243</sup>). Vjerovatno »Bobik« odgovara današnjem selu Boboviku, jer se inače Bobovik ne spominje. »Volunje« bi, istina sa mnogo manje sličnosti, moglo odgovarati današnjem selu Vladimircima, jer se Bobovik i Vladimirci zaista nalaze jedno do drugog.

Oba ta sela bila su 1533. u timaru Mustafe iz Skoplja, tobdžije u gradu Teočaku (v. Varna), dok su nakon 15 godina predstavljala timar od 1.400 akči koji se dijelio na dvojicu šabačkih mustahfiza: Ajasa, sina Alijina, kovača (700) i Mehmeda, sina Džaferova (700).

85) **Gornji Dobrić** (v. Dobrić). To selo je 1548. zajedno sa selima: Dragoševcem, Krničem, Valjevicom, Tabničem i Trnjanom sačinjavalo timar od 8.400 akči koji se dijelio na šestoricu šabačkih mustahfiza: Ibrahima (1.400), Mehmeda, sina Omerova (1.400); drugog Mehmeda (1.400) i Aliju, tobdžiju (1.400)<sup>244</sup>).

86) **Dragoševac.** To selo danas nije poznato pod tim nazivom ali na temelju jedne bilješke u defteru uz selo Ravnaja, »selo Ravnaja pod selom Dragoševcem«<sup>245</sup>), nalazilo se u neposrednoj blizini toga sela. Ono je 1533. sa selima: Dvorištem, Sinoševićem i Krničem sačinjavalo timar trojice zborničkih mustahfiza od 4.200 akči i to: Husejna, sina Mustafina, buljukbaše (1.400); Mahmuda, sina Halilova

<sup>240</sup>) TD, 260/489—490.

<sup>241</sup>) Isto.

<sup>242</sup>) TD, 260/490—491.

<sup>243</sup>) TD, 405/41; TD, 173/75; TD, 260/492.

<sup>244</sup>) TD, 260/493—495.

<sup>245</sup>) TD, 173/48.

(1.400), i Alije, brata Ejne-begova (1.400<sup>246</sup>). G. 1548. to selo je pripadalo timaru šestorice šabačkih mustahfiza (v. G. Dobrić).

87) **Krnić**, današnje selo kod Debrca. Ono je 1533. bilo u timaru trojice zborničkih mustahfiza (v. Dragoševac), dok je nakon 15 godina pripadalo timaru šestorice šabačkih mustahfiza (v. G. Dobrić).

88) **Valjevica**. Selo pod tim nazivom danas nije poznato. Ono je 1533. pripadalo timaru trojice zborničkih mustahfiza (v. G. Bošnjak), a 1548. bilo je u timaru šestorice šabačkih mustahfiza (v. G. Dobrić).

89) **Tabnić**. U defterima je to selo zapisano tako da bi se moglo čitati još »Tabanić« i »Tabetić«, međutim, takvo selo danas ne postoji. Taj naziv je najbližiji današnjem selu Tabanoviću, koje se nalazi sjeverozapadno od Šapca, pa se moglo misliti da odgovara tome selu. Međutim, kako je selo Tabnić 1527. pripadalo drugoj po veličini vlaškoj knežini u toj nahiji, čija su sela bila grupisana u Pocerini, od te pretpostavke se moralo odustati. Ono je bilo 1533. u timaru trojice mustahfiza grada Teočaka (v. Šarova), a 1548. u timaru šestorice šabačkih mustahfiza (v. G. Dobrić).

90) **Trnjan**. Spominje se 1548. kao maleno selo u timaru šestorice šabačkih mustahfiza (v. G. Dobrić). Kasnije se raselilo, jer je nakon dva decenija zabilježeno kao »nestalo«<sup>247</sup>.

91) **Ohrid**, današnje selo Orid, bilo je 1533. u timaru vojvode Turalije (v. Predvorica). Nakon 15 godina to selo je predstavljalo timar Oručov, tobdžije u šabačkom gradu, od 1.700 akči<sup>248</sup>). Samo prihodi od »popova vinograda u selu Ohridu« 130 akči, kao i porez od martolosa u iznosu od 54 akče pripadali su timaru šabačkog mustahfiza, Abdije sina dizdarova (v. Petnik).

92) **Kljenovina**. To selo je zabilježeno jednom »Kljenova«, a drugi puta »Kljenovina«. Danas postoji samo potok Klenovica koji se između sela Gradojevića i Goločela ulijeva u Tamnovu, pa je vjerovatno da se nekadašnje selo Kljenovina nalazilo u dolini tog potoka. G. 1533. bilo je timar hrišćanskog spahije Radonje<sup>249</sup>). Nakon 15 godina ono je sa selom Goločelom i »mezreom Čoluš u blizini Brekovca« sačinjavalo timar od 2.800 akči koji se dijelio na dvojicu šabačkih mustahfiza: Husejna, sina Kasimova, tobdžiju (1.400) i Musu, sina Jusufova (1.400)<sup>250</sup>).

93) **Goločel**, današnje selo Goločelo u dolini Tamnove. Spominje se prvi put 1548. kada je pripadalo timaru dvojice šabačkih mustahfiza (v. Kljenovina).

<sup>246</sup>) TD, 173/58—59.

<sup>247</sup>) TD, 260/494—495.

<sup>248</sup>) Isto.

<sup>249</sup>) TD, 173/38.

<sup>250</sup>) TD, 260/495.

94) **Desić**, današnje selo pod Cerom. G. 1533. bilo je u timaru četvorice mustahfiza grada Teočaka (v. Varna). Nakon 15 godina predstavljalo je timar mustahfiza Abdulje, buljukbaše u šabačkom gradu, od 1.500 akči<sup>251</sup>). Tome timaru pripadao je i porez od martolosa u selu Zablacu 126 akči, i u selu Nakučanima (Ostrovica) 111 akči.

95) »**Oriva Polja** ili **Streljačka**« spominje se prvi put 1548. kao timar šabačkog mustahfiza Nijaza, sina Ajdinova, od 1.400 akči<sup>252</sup>).

96) **Petnik**. Prvi put se spominje 1527. i to kao »mezrea Petnik u posjedu Jusufa, age azapa u gradu Bögürdelenu«. Do 1548. postalo je selo i bilo je timar mustahfiza Abdije, sina šabačkog dizdara, od 1.400 akči<sup>253</sup>). U njemu je te godine postojao i »čifluk Muhjiddin hodže hisarlije« sa vinogradom od 2 dunuma čiji su porezi uračunati u prihod toga sela. Abdinom timaru pripadao je i prihod od »popovog vinograda« u selu Ohridu 130 akči, kao i porez od martolosa u istom selu 54 akče (v. Ohrid).

97) **Dvorište**, današnje selo pod Cerom. U njemu je 1527. bio nastanjen i knez Petar, sin Rajinov, starješina treće vlaške knežine po veličini u toj nahiji<sup>254</sup>). G. 1533. to selo je bilo u timaru trojice zborničkih mustahfiza (v. Dragoševac), a nakon 15 godina predstavljalo je timar šabačkog mustahfiza Hasana iz Bosne od 1.400 akči<sup>255</sup>).

98) **Mijokuš**, današnje selo Mijokus. Prvi put se spominje 1533. i to kao »mezrea Mijokuš u blizini sela Predvorice« u timaru vlaškom kneza Dragića, sina Vukasova (v. Predvorica). Do 1548. ta mezrea je postala selo, te je predstavljalo timar mustahfiza Ejne-bega, magacionera u šabačkom gradu, od 1.400 akči<sup>256</sup>). Tome timaru pripadao je i dio ušrova od vinograda na »mezrei Makovištu« kod toga sela. Na toj mezrei posjedovali su vinograde i stanovnici sela Predvorice<sup>257</sup>).

99) **Kujavica**, današnje selo južno od Predvorice. Ono je 1533. bilo u timaru trojice zborničkih mustahfiza (v. G. Bošnjak), a nakon 15 godina »selo Gujavica« je bilo timar mustahfiza Kasima, sina šabačkog dizdara, od 1.400 akči<sup>258</sup>).

100) **Nasap**. To selo je 1533. zajedno sa jednim selom u nahiji Rađevini sačinjavalo timar trojice mustahfiza grada Teočaka od 3.600 akči i to: Abdije, buljukbaše (1.500); Mustafe, sina Mehmedova (1.400) i Jusufa, sina Mahmudova (700<sup>259</sup>).

G. 1548. prihodi toga sela iznosili su 1.755 akči. Od toga je 1.400 akči bilo timar šabačkog mustahfiza Pirije, sina nekog janjičara,

<sup>251</sup>) TD, 260/496.

<sup>252</sup>) Isto.

<sup>253</sup>) TD, 260/497.

<sup>254</sup>) TD, 405/42.

<sup>255</sup>) TD, 260/497—498.

<sup>256</sup>) Isto.

<sup>257</sup>) TD, 260/358, 386.

<sup>258</sup>) TD, 260/498—499.

<sup>259</sup>) TD, 173/80.

dok je 355 akči pripadalo timaru zvorničkog mustahfiza Redžepa, brata Mehmedova<sup>260</sup>).

Samo dvojica šabačkih mustahfiza nisu imali timare u šabačkoj nahiji. To su Husrev, čiji se timar sastojao od dvije mezree u nahiji Gostilju, u iznosu od 1.400 akči, i Iskender, »slijep i bespomoćan na temelju carske zapovijedi«, imao je kao timar selo Međusiču u visorskoj nahiji, čiji je prihod, zajedno sa prihodom od dva čifluka u nahijama Sokolu i Nenavištu, iznosio 1.400 akči<sup>261</sup>).

\* \*  
\*

Iako bi trebalo da su u detaljnom defteru iz 1548. bili sadržani svi toponimi šabačke nahije, ipak ranija dva deftera spominju tri sela koja se ne nalaze u tome detaljnom defteru. To su: Trbušac, Sinošević i Glogova, od kojih prva dva i danas postoje. Da li su ta sela nazivana i drugačije i u kasnijem defteru zabilježena pod drugim imenom, ili su se vlasni kao isključivo stanovništvo tih sela u međuvremenu raselili tako da su ona za neko vrijeme ostala pusta, pa nisu ni unesena u spomenuti detaljni defter, teško je ma šta određenije o tome reći.

101) **Tbušac**, današnje selo sjeverno od Debrca. Ono je 1533. bilo u sastavu timara kneza Ivaniša, koji je iznosio 2.050 akči. Tome timaru pripadao je i jedan čifluk u nahiji Kušlatu, kao i »mezrea Zabrda« u šabačkoj nahiji<sup>262</sup>).

102) **Sinošević**, selo kod Nakučana pripadalo je 1533. timaru trojice zvorničkih mustahfiza (v. Dragoševac).

103) **Glogova**, danas nepoznato. Ono je 1533. bilo u timaru kneza Mustafe (v. Bojić).

## PRIVREDA

Pored ratarstva, stočarstva, vinogradarstva, pčelarstva i voćarstva u zvorničkom sandžaku sredinom XVI vijeka bila je značajna i rudarska privreda, koja u to vrijeme već pokazuje tendenciju opadanja. Najvažniji su bili rudnici srebra u Srebrenici i Sasama, dok se u Krupnju nešto malo proizvodilo željeza, a u Gornjoj i Donjoj Tuzli so. U vezi s rudarstvom spominju se i ugljari. Najviše peći za paljenje uglja bilo je u nahiji Šubinu i to u osam sela, zatim u dva sela nahije Luđmera i u jednom selu brveničke nahije.

### 1) RATARSTVO

Premda je zemlji radnja bila na niskom stupnju, ipak je bila glavna privredna grana, a prihodi od nje su u normalno vrijeme zadovoljavali potrebe stanovništva.

<sup>260</sup>) TD, 260/430, 499.

<sup>261</sup>) TD, 260/499—500.

<sup>262</sup>) TD, 173/47.

U našim krajevima uspijevali su od žitarica: pšenica, ječam, proso, raž, zob, heljda, pirevina i mješanac; od mahunarki: bob, grašak i leća; od povrća: crveni i bijeli luk, kupus i repa, a od ostalih kulturnih biljaka lan i konoplja.

Na temelju turskih zakonskih propisa o porezima i evidencija o njihovom kupljenju (defteri) moguće je dati pregled cjelokupnih prihoda po granama za jedno selo ili cijelo područje. Iznimku u tome čine povlaštena sela, neke mezree i baštine za koje se plaćalo odsjekom, kao i domaćinstva koja su bila oslobođena ušrova.

Žitarice i mahunarke mjerene su šupljom mjerom tzv. kejlom koja je u različitim krajevima i vremenima bila različita. Ta mjera je u zborničkom sandžaku zauzimala 33 oke pšenice srednje kakvoće, a četiri takva kejla činila su tovar<sup>263</sup>). Tom mjerom mjerene su sigurno i druge žitarice, iako u kanunima o tome nije ništa izričito rečeno. Naturalni porez (ušur) od svih žitarica zajedno sa salarijom iznosio je 1/7 i 1/8 tj. od 15 tovara 2 tovara. I cijene su bile različite, čak su bile različite i na području jednog istog sandžaka. Tako su u brveničkom kadiluku, tj. u izrazito stočarskom i planinskom kraju, žitarice bile nešto skuplje nego u ostalim nahijama toga sandžaka. U cijelom tome sandžaku, izuzimajući Brvenik, tovar pšenice računat je po 32, prosa, mješanca, raži i heljde po 22, ječma i pirevine po 18 i zobi po 14 akči. U Brveniku je tovar pšenice i leće iznosio po 40, prosa, raži, ječma i mješanca po 24 i zobi po 16 akči<sup>264</sup>).

Od svih spomenutih kultura u šabačkoj nahiji spominju se samo pšenica, proso, ječam, zob i raž. Izuzimajući 15 derbendžijskih sela (br. 1—14 i 23) koja su, kako je spomenuto, plaćala odsjekom, tj. čiji su stanovnici davali od kuće određene količine samo u pšenici, ječmu i vinu, bez obzira na njihove cjelokupne prihode — kao i sela Bogosalić i Donje Beljino, kod kojih su u defteru ubilježeni samo novčani iznosi — pokušaću da za ostala dam pregled godišnjih prihoda za sve spomenute kulture. Prema tome od 100 sela te nahije, koliko ih je zabilježeno 1548, u 83 sela moguće je pratiti cjelokupne prirodne prihode. U tim selima bilo je ukupno 932 kuće sa 166 inokosnih članova, zatim 68 baština (tj. kuća na baštini), 12 udovičkih i 51 primučrska kuća. U taj broj nije uračunato 58 martoloskih kuća sa 18 inokosnih članova koje su bile rasute u 40 sela, a bile su povlaštene isto kao i derbendžijske. Ne računajući primičurske i udovičke kuće, koje su bile oslobođene, odnosno povlaštene, bilo je, dakle, u 83 sela ukupno 1000 kuća sa 166 inokosnih članova koje su bez izuzetka podlijevale oporezivanju.

a) **Pšenica** je bila glavna žitarica. Količinski prihodi pšenice iznosili su gotovo toliko koliko i prihodi svih ostalih žitarica. Ukupan ušur od pšenice na gore spomenutih 1.000 domaćinstava iznosio je 1.499 tovara, što je u novcu iznosilo 47.968 akči, dok su ušrovi svih ostalih žitarica zajedno (prosa, ječma, zobi i raži) iznosili 1.623 tovara, ili 31.658 akči. Kako je pšenica bila skuplja od ostalih žitarica,

<sup>263</sup>) Kanuni i kanun-name, 99, 116.

<sup>264</sup>) TD, 260.

to je novčana vrijednost prihoda od pšenice gotovo za jednu trećinu prevazilazila vrijednost prihoda svih ostalih žitarica. To konkretno znači da je cjelokupan rod pšenice proračunat na 11.242,50 tovara, što je iznosilo prosječno 11,24 tovara ili 1.484 oke<sup>265</sup>) po jednom domaćinstvu.

U 72 sela pšenica je od svih kultura, računajući tu i vinogradarstvo, dolazila na prvo mjesto. U 10 sela i to: Donjem Bošnjaku, Ljuticama, Ostrovici, Belobabi, Obrovi, Kaoni, Brdaricama, Tabniću, Goločelu i Dobriću ona je bila na drugom mjestu, dok je u selu Vragući dolazila na treće mjesto. U tih 10 sela na prvom mjestu bili su prihodi od vinogradarstva, dok je samo Ostrovica imala na prvom mjestu prihode od prosa.

Prihod od pšenice kao i drugih žitarica nije uvijek bio proporcionalan prema broju stanovništva, štaviše često su sela sa manjim brojem stanovnika imala veće prihode od sela sa brojnijim stanovništvom, što je svakako zavisilo od kvaliteta zemlje. Najveće ušrove od pšenice imala su sela: Zablacé 90, Donja Mihovina 54,50, Hrvastina 50, Gornja Mihovina 41, i Čaglje 43 tovara<sup>266</sup>).

b) **Proso.** Prihodi od prosa bili su takođe značajni i dolazili su na drugo mjesto. Samo u selima: Celiji, Belobabi i Nakućanima ne spominju se prihodi od prosa, dok je u 80 sela ta kultura davala značajne prihode. Cjelokupni ušur u spomenutim selima iznosio je 699 tovara, tj. 15.378 akči. Prema tome, ukupni prihodi prosa u tim selima proračunati su 1548. na 5.242,50 tovara, te je na svako domaćinstvo otpadalo oko 5,24 tovara. Najveći ušrovi od prosa zabilježeni su u selima: Čaglju 23, Zablacu 22,50, Obrovi i Gornjoj Spasojevici po 18, Hrvastinu i Crniljevu po 16 i Predvorici 15 tovara<sup>267</sup>).

c) **Ječam.** Ova kultura bila je po svojim prinosima na trećem mjestu. Prihodi od ječma spominju se u 63 sela, dok u 20 sela 1548. ti prihodi nisu zabilježeni. Cjelokupni ušur iznosio je 418 tovara ili 7.524 akče, što znači da je ukupan приход bio proračunat na 3.135 tovara, te bi na svako domaćinstvo prosječno otpadalo po 3,15 tovara. Najveće ušrove davala su sela: Zablacé 20, Vrela 16, Debrec 15,50, Gornja Mihovina i Čaglje po 15, te Dragojevac i Gornja Spasojevica po 14 tovara<sup>268</sup>).

d) **Zob** je po količinskim prinosima zauzimala četvrto mjesto među žitaricama, dok je po ukupnoj vrijednosti prinosa dolazila na peto mjesto. G. 1548. spominje se приход od zobi u 51 selu, dok je u 32 sela nije bilo. Cjelokupni ušrovi iznosili su 297 tovara ili 4.158 akči, a ukupni prihodi prema tome, 2.227,50 tovara. Prosječan приход po domaćinstvu iznosio je 2,23 tovara. Najveći ušrovi zabilježeni su u selima: Debrecu 17,50, Obrovi 16,50, Donjoj Mihovini i Potočcu po 14 tovara<sup>269</sup>).

<sup>265</sup>) 1 oka = 1,28 kg.

<sup>266</sup>) TD, 260/221, 222, 358, 359, 482, 483.

<sup>267</sup>) TD, 260/221, 351, 357, 348, 358, 482, 483, 488.

<sup>268</sup>) TD, 260/221, 222, 350, 351, 354, 358, 482, 483.

<sup>269</sup>) TD, 260/221, 350, 488.



e) **Raž.** Najmanji količinski prihodi bili su od raži, ali su oni po svojoj vrijednosti prevazilazili prihode od zobi. G. 1548. kultura raži se spominje u 50 sela te nahije. Cjelokupan ušur iznosio je 208,50 tovara ili 4.598 akči, pa je, prema tome, prosječan godišnji prihod po domaćinstvu iznosio 1,56 tovara ili 205 oka. Najveće prinose imalo je selo Kukavica, gdje je raž dolazila na drugo mjesto, odmah poslije pšenice. To selo je imalo 11 kuća, a ušur od raži iznosio je 10 tovara, što znači da je godišnji prihod sela iznosio 75 tovara, odnosno gotovo 7 tovara po domaćinstvu<sup>270</sup>). Dalje značajne ušrove od raži davala su sela: Suho Selište 10, Ravnaja 9, i Čaglje 8,50 tovara<sup>271</sup>).

Žito se prerađivalo u mlinovima. U šabačkoj nahiji 1548. postojalo je svega 6 mlinova koji su radili preko cijele godine i to u selima: Vrelima, Dobručelu, Žabaru, Obrovi, Kujavici i Predvorici<sup>272</sup>). Postojalo je još 10 mlinova na potocima koji su radili samo po pola godine. Ti mlinovi nalazili su se u selima: Kalinovcu, Donjem Bošnjaku, Orašcu, Ohridu, Goločelu, Kamenici, 2 mlina u Zablaću, Vihnjevcu i Gradoviću<sup>273</sup>). Prema tome, na 100 sela dolazilo je samo 16 mlinova, što nikako nije moglo zadovoljiti potrebe u tome pogledu. Iz toga bi proizlazilo da se žito znatnim dijelom mljelo po kućama malim ručnim žrvnjevima.

f) **Lan** je bio zastupljen u svim selima te nahije bez izuzetka. Ušur od lana naplaćivan je globalno, tj. od svake kuće po 2 akče bez obzira na stvarni prihod. Prerada lana predstavljala je glavnu granu seoske kućne radinosti, te je sa vunom činila glavnu sirovinu za izradu platna.

## 2) STOČARSTVO

U prvom deceniju turske vlasti, tj. u dovoljno nesređenim političkim i privrednim prilikama, svakako je stočarstvo dolazilo na prvo mjesto. Na to ukazuje činjenica što su vlasni stočari naseljavali cijelu šabačku nahiju. Postepenim prelaženjem vlaha na zemljoradnju i, konačno, dokidanjem njihovih povlastica 1533. vlasni su u zborničkom sandžaku prestali biti slobodni seljaci i postali su raja vezana za zemlju. Pa iako su se prilagodili sjedilačkom životu i zemljoradnji, stočarstvo je i dalje ostalo njihovom osnovnom privrednom granom.

Konkretnije podatke o stočarstvu uopće nije moguće ovdje pružiti, jer izvori o tome skoro ništa ne govore. Posebni porezi na krupnu stoku, izgleda, nisu uopće propisivani, jer je ona bila nužna za obradu zemlje i drugu vuču. Ali, da je fond krupne stoke bio velik, govori razvijeno ratarstvo za koje je ona bila preduvjet. Na sitnu stoku (ovce i koze) naplaćivan je poseban porez (resm-i ganem) koji je u XVI vijeku u svim našim krajevima iznosio na dva brava 1 akču. Toga poreza bili su oslobođeni potpuno ili djelimično tj. do izvjesnog minimuma razna lica i povlašteni redovi. Potpuno su bili oslobođeni knezovi,

<sup>270</sup>) TD, 260/487.

<sup>271</sup>) TD, 260/355, 358, 490.

<sup>272</sup>) TD, 260/222, 223, 257, 358, 488, 498, 499.

<sup>273</sup>) TD, 260/108, 109, 349, 354, 358, 483, 484, 485, 495, 496.

primićuri, sokolari i rudari, kao i vlasi uopće, jer su inače njihovi porezi, tj. filurija i porezi u naturi (ovca, ovca s jagnjetom, ovan, kolut sira itd.), koji su im u XVI vijeku obračunavani i naplaćivani u novcu, u stvari predstavljali porez na stoku. Do izvjesnog minimuma bili su oslobođeni neki civilni i vojni funkcioneri, dvorski službenici s timarom ili s platom, spahije i njihovi sinovi koji su učestvovali u boju, vojnuci, starješine pješačkih odreda i neka druga lica<sup>274</sup>). Ti porezi su gotovo redovito pripadali centralnoj državnoj blagajni, a samo izuzetno su spadali u hasove ili timare, pa zbog toga turski popisni defteri ne sadrže takve podatke. O tim porezima sastavljeni su posebni defteri (agnam defteri), ali do danas nije pronađen nijedan takav defter za zbornički sandžak. Pored stalno nastanjenih stočara po šabačkoj nahiji, kao i ostalim našim krajevima kretali su se sa svojim stadima još i stočari nomadi (hajmane), od kojih su naplaćivane pristojbe: za travarinu, za ljetna ispasišta i za zimovališta stoke (resm-i otlak, resm-i jajlak i resm-i kišlak).

Popisni defteri pružaju nam podatke samo o porezima na svinje (resm-i bidat-i hinzir), jer su ti prihodi redovito pripadali timarsahibiji sela, tj. onome ko je ubirao ušrove i ostale poreze od stanovnika odnosnog sela. Zbog toga o toj grani stočarstva može se nešto više reći. U prvoj polovini XVI vijeka porez na svinje nije bio veći od ovčarine, iznosio je na dvije svinje 1 akću, a samo ako su svinje posebno tovljene za prodaju, onda za svaku svinju naplaćivana je po jedna akća. Taj propis je donesen u kanunama za skadarski sandžak iz 1529—1536<sup>275</sup>), ali je on svakako vrijedio i za zbornički, kao i druge sandžake, iako o tome u zborničkoj kanun-nami nema spomena. U drugoj polovini XVI vijeka taj, kao i drugi porezi povećan je, i to posebno tamo gdje je svinjogojstvo predstavljalo jaku privrednu granu. Tako je u kanun-nami za srednjski sandžak iz 1588—9. g. propisano da se za jednu svinju naplaćuju 2 akće pristojbe<sup>276</sup>).

U šabačkoj nahiji svinjogojstvo je bilo zastupljeno gotovo u svim selima. Od 83 sela te nahije u kojima je moguće pratiti naturalne prihode, svinjogojstvo nije bilo zastupljeno samo u 7 sljedećih sela i to: Gornjem Skupljenu, Ostrovici, Belotiću, Celiji, Belobabi, Hrasnici i Subotici, dok je u svima drugim selima bilo dobro razvijeno. Ukupna pristojba na svinje iznosila je 3.100 akći, što znači da je u 76 sela te nahije bilo ukupno 6.200 svinja. Kako je u tim selima bilo svega 977 domaćinstava, kao i 51 primićursko i 12 udovičkih, znači da je prosječno na svaku kuću otpadalo nešto više od 6 svinja. Najviše je bilo zastupljeno u selima Zablacu 552, Čaglju 398, Gornjoj Spasojevici 272, Gornjoj Mihovini 266, Dobriću 256, Mirdorskoj 186 i Metliću 180 grla<sup>277</sup>).

<sup>274</sup>) H. Hadžibegić, Porez na sitnu stoku i korištenje ispaša, Prilozi OIS, VIII—IX, 1960, 77—83.

<sup>275</sup>) Kanuni i kanun-name, 179, 181.

<sup>276</sup>) B. Đurđev, Sremska kanun-nama iz 1588—9. godine, GMZ 1950, IV—V, 279.

<sup>277</sup>) TD, 260/221, 353, 358, 359, 482, 483.

## 3) VINOGRADARSTVO

U cijeloj Bosni i Srbiji Turci su zatekli razvijeno vinogradarstvo. U šabačkoj nahiji sredinom XVI vijeka ono je bilo razvijeno u 70 sela, kao i na području same šabačke kasabe i donosilo je značajne prihode. Vinogradi na području kasabe bili su, kako je spomenuto, svi u muslimanskim rukama. Pristojba na muslimanske vinograde naplaćivana je po 5 akči od dunuma, dok je od hrišćanskih vinograda naplaćivan ušur od vina. U tome je bila bitna razlika između muslimanskih i hrišćanskih vinograda. To je bilo zbog toga što muslimani u principu nisu od grožđa pravili vino. Tako je, na temelju fiskalnih evidencija, za muslimanske vinograde poznata samo njihova površina, dok za hrišćanske vinograde moguće je ustanoviti samo procijenjene godišnje prihode od vina.

U selima je bilo nešto muslimanskih vinograda, čifluka i mezrea sa vinogradima, a pripadali su obično timar-sahibijama sela u kojima su se ti vinogradi nalazili. To su bili gradski mustahfizi ili vojno-administrativni funkcioneri koji su stanovali u kasabi. Tako je Turalija, sin Iskenderov, posjedovao vinograd u površini od 2 dunuma u selu Češljugaru koje je spadalo u njegov timar<sup>278</sup>). Na području Turalinog timara u selu Vranjskoj postojao je još jedan muslimanski vinograd od 3 dunuma, a posjedovao ga je Timur, sin Ajasov, »hisarlija«<sup>279</sup>). I vojvoda Hursev je u selu Jelenči, koje je spadalo u njegov timar, posjedovao čifluk na kojem se nalazio vinograd od 5 dunuma, što je ranije spomenuto. U selu Petniku postojao je čifluk sa vinogradom u površini od 2 dunuma »Muhjiddin hodže hisarlije« po kome je nazvana i prva šabačka mahala. Isto tako u selu Mišjaru postojao je čifluk sa 4 dunuma vinograda u posjedu Kurda, sina Hasanova, šabačkog mustahfiza. Spominje se još »popov vinograd« u selu Ohridu za koji nije naplaćivan ušur od vina kao kod hrišćanske raje nego paušalan iznos, 130 akči godišnje<sup>280</sup>). Ako je taj iznos odgovarao pristojbi na muslimanske vinograde, onda je taj vinograd zapremao površinu od 26 dunuma.

Najveće površine vinograda nalazile su se u posjedu hrišćanske raje. Od spomenutih 70 sela u kojima je vinogradarstvo bilo zastupljeno, 11 sela bila su debrenđijska, te su plaćala paušalno dok je za ostalih 59 nepovlaštenih sela moguće saznati i godišnji prihod od vina. Ušur od vina bio je isti kao i kod žitarica, tj. na ime ušura i salarije naplaćivano je »od sedam i osam jedan«, odnosno od 15 tovara 2 tovara<sup>281</sup>). Vino je mjereno medrom koja je zapremala 8 oka. Njena cijena je u raznim krajevima i vremenima bila različita. Prema kanun-nami iz 1539. koja je vrijedila za bosanski, hercegovački i zbornički sandžak, njena cijena je iznosila 7 akči, »a njih osam činilo je jedan tovar«<sup>282</sup>). Prema kanun-nami za skadarski sandžak iz

<sup>278</sup>) TD, 260/357, 358.

<sup>279</sup>) Isto.

<sup>280</sup>) TD, 260/495.

<sup>281</sup>) Kanuni i kanun-name, 149, bilj. 7.

<sup>282</sup>) Isto, 54, bilj. 4.

1529—1536. četiri medre činile su čabar čija je cijena iznosila 25 akči<sup>283</sup>). Do 1570. cijena jednog čabra vina u istom sandžaku porasla je na 32 akče<sup>284</sup>). Takva dva čabra činila su tovar. Međutim prema zborničkoj kanun-nami iz 1548. »četiri medre vina smatraju se tovarom«<sup>285</sup>), a cijena tovara je prema defterskim podacima iz iste godine iznosila 60 akči za cijeli taj sandžak, izuzimajući samo brvenički kadiluk, gdje je tovar vina iznosio 64 akče. Kada je tovar vina u istom sandžaku 1539. sadržavao 8 medri i vrijedio 56 akči, onda je citirani stav u kanun-nami iz 1548. da je tovar sadržavao samo četiri medre nejasan, odnosno pogrešan, tim prije što je cijena tovara te godine iznosila 60 akči. Cijena vinu je, dakle, u vremenu od devet godina porasla za 4 akče po tovaru, što je sasvim razumljivo, ali je nerazumljivo da se u istom vremenu sasvim promijenila, odnosno udvostručila količinska zapremina medre. Prema tome, citirani stav u kanun-nami očito je pogrešan, treba da stoji »osam medri vina smatraju se tovarom«. Porezi na vino u zborničkom sandžaku nisu obračunavani jediničnom mjerom, medrom, kao obično u drugim krajevima, nego tovarom.

Cjelokupan ušur od vina u spomenutih 59 sela te nahije iznosio je 311,50 tovara, odnosno 18.690 akči. To znači da je procijenjeni godišnji rod vina u tim selima iznosio 2.336,25 tovara, što je vrijedilo 140.175 akči. Tu, dakle, nisu računati prihodi u 11 derbendžijskih sela, kao ni 38,50 dunuma muslimanskih vinograda u kasabi i selima. Uporedimo li te iznose sa prinosima žitarica, proizilazi da su prihodi od vina u toj nahiji iznosili više nego prihodi od prosa (ušur od prosa = 15.378 akči), odnosno da su prihodi od vina dolazili odmah iza pšenice.

U toj nahiji bilo je, kako je spomenuto, i sela u kojima je vinogradarstvo u odnosu na sve ostale kulture dolazilo na prvo mjesto. To su: Donji Bošnjak, Ljutice, Obrova, Kaona, Bradarice, Tabnić, Goločel, Dobrić, Belobaba i Vraguča<sup>286</sup>). Najveće ušrove davala su sela: Zablacé 32, Čaglje, Gornja Spasojevica i Hrvastin po 17, Debrec i Obrova po 12 tovara<sup>287</sup>).

#### 4) PCELARSTVO

U našim krajevima je pčelarstvo i u srednjem vijeku bilo razvijeno. U Srbiji se spominju porezi od pčelarstva kao »desetak pčelinji« ili »desetak od ulji« te piće od meda tzv. medovina. I u tursko doba pčele su gajene u svima našim krajevima. Iz dubrovačkih i mletačkih izvora se vidi da su kroz cijeli turski period velike količine voska izvožene u Dubrovnik i mletačke zemlje. U XVIII vijeku uspostavljene su u raznim krajevima, naročito u Hercegovini i Bosni posebne mukate prihoda od voska i meda. Vosak je prerađivan u posebnim

<sup>283</sup>) Isto, 179, 181.

<sup>284</sup>) Isto, 185, 187.

<sup>285</sup>) Isto, 102, 117.

<sup>286</sup>) TD, 260/220, 349, 354, 363, 482, 488, 489, 490, 491, 494, 495.

<sup>287</sup>) TD, 260/221, 350, 351, 358, 482, 483, 488.

radionicama tzv. šemhanama (voskarnicama) koje su postojale u svim većim mjestima. Sredinom XVI vijeka šehmane su postojale u Beogradu, Zvorniku, Sarajevu i Mostaru.

U šabačkoj nahiji 1548. pčelarstvo je bilo razvijeno u 70 sela. Od 83 nepovlaštena sela samo u 13 sela nisu zabilježeni prihodi od pčelarstva. Ta sela su: Žabar, Potočac, Gornji Skupljen, Kozarica, Ostrovica, Predvorica, Češljugar, Belobaba, Hrasnica, Subotica, Obrova, Bobik sa Volunjem i Mijokuš. Prema zvorničkoj kanun-nami ušur od košnica iznosio je 1/10, tj. od 10 košnica 1 košnica, a ako je bilo manje od 10 od svake košnice naplaćivana je po 1,50 akči<sup>288</sup>). Kako je u defterima taj ušur izražavan uvijek samo u novcu, to je u smislu bosanske kanun-name od svake košnice naplaćivana po 1,50 akča<sup>289</sup>), što znači da je cijena košnice iznosila 15 akči.

Cjelokupan ušur od košnica u toj nahiji iznosio je 3.162 akče, što znači da je u 70 sela bilo svega 2.108 košnica. U selu Varni prihodi od pčelarstva dolazili su na drugo mjesto, odmah iza pšenice. Najveće ušrove od košnica plaćala su sela: Čaglje 197, Gornja Spasojevica 173, Nasap i Debrec po 165 i Prhova 124 akče<sup>290</sup>).

#### 5) VOČARSTVO

U kojoj mjeri je u našim krajevima bilo razvijeno vočarstvo i koje njegove vrste, turski popisni defteri ne daju detaljne podatke. U Bosni i Srbiji u XVI vijeku spominju se: kruška, jabuka, šljiva, trešnja, orah i kesten, a u Hercegovini smokva i maslina. Pristojba na voće naplaćivana je po 2 akče od kuće. U šabačkoj nahiji ta pristojba je 1548. zabilježena svugdje, izuzimajući samo četiri sela.

U kasnijem turskom periodu vočarstvo se sve više razvijalo. Trgovci i drugi poslovni ljudi koji su putovali po prostranom Osmanom Carstvu prenosili su voćke iz raznih zemalja u naše krajeve. Kako je voćku bilo mnogo lakše gajiti od vinove loze to je vinogradarstvo sve više ustupalo mjesto vočarstvu.

<sup>288</sup>) Kanuni i kanun-name, 100, 117.

<sup>289</sup>) Isto, 73, 84.

<sup>290</sup>) TD, 260/350, 351, 358, 379, 380, 499.

## TABELARNI PREGLED

stanovništva i feudalnih prihoda u šabačkoj nahiji.  
I POPIS VLAHA IZ 1527. GODINE.

Red. br.	Sela	Hrišćani										Mezre u zakupu	Svega domova	U tekstu br.	
		Knezovi	Knež. tabi-i	Primićuri	Prim. tabi-i	Domovi	Tabi-i	Udovice	Rataji	Rat. tabi-i	Domovi musul.				
1	Predvorica	1	2			17	8	1						19	52
2	Trbušac			1		6	1	2						9	101
3	Kujavica			1	2	10	5		2					13	99
4	Donji Skupljen					5	4							5	80
5	Valjevica					11	6		1					12	88
6	Bukor			1		7	7	1	2	5				11	4
7	Obrova			1	2	13	15	1	1	1				16	76
8	Hrvastin			1	2	12	13	1				1	1	15	19
9	Ohrid					1	1							6	91
10	Vrela			1	1	9	3	1	1					12	20
11	Crniljevo			1	3	10	8							11	29
12	Dragojevac					14	7							14	43
13	Spasojevica (D.)			1	3	9	8	1						11	72
14	Kratovac			1	2	11	11		1	1				13	28
15	Dobrodol					14	13							14	41
16	Donji Bošnjak					7	7	1						8	31
17	Kamenica			1	3	7	6	1						9	55
18	Gornji Bošnjak					6	7	1						7	30
19	Kaona					6	6							6	79
20	Belotić					9	9	2						11	49
21	Mihovina					15	19							15	17
22	Dobrić					15	26	1						16	15
23	Lađanik					7	9							7	16
24	Debrec			1	6	12	12							13	33
25	Zvezd					5	7							5	34
26	Podgorica					32	37	1	6	3				39	25
27	Vihnjevac					9	5		1	3				10	69
28	Spasojevica (G.)			1	1	16	14		1	2				18	37

NAPOMENA: Sela su zabilježena istim redom i istovjetno kao u izvoru i u slučaju ako se naziv sela nešto razlikuje od njegova naziva u drugom defteru, odnosno od današnjeg naziva (npr. Vrela = Vrelo itd.). Radi lakše komparacije podataka u pojedinim defterima u tabelama I i II označen je broj pod kojim je dotično selo zabilježeno u tabelama III, odnosno obrađeno u tekstu.

Svi zabilježeni stanovnici, osim tabi-a, predstavljaju posebna domaćinstva (kuće). Tabi-i su većinom sinovi domaćinovi (v. bilj. 85). Dva kneževska tabi-a u selu Metliču su brat i bratić; primićurski tabi-i u Debrecu su četiri brata, u Dobrodolu otac i brat, i u Ostrovici brat. Svi ostali kneževski i primićurski tabi-i su sinovi.

U selu br. 40 primićur je musliman, pa je to domaćinstvo dvaput evidentirano.

Red. br.	Sela	Hrišćani										U tekstu br.		
		Knezovi	Knež. tabi-i	Primićuri	Prim. tabi-i	Domovi	Tabi-i	Udovice	Rataji	Rat. tabi-i	Domovi muslim.		Mezre u zakupu	Svega domova
29	Dobrućel			1	2	10	14						11	21
30	Gornji Skupljen					6	8						6	36
31	Ljutice					4	5	2					6	44
32	Sfileuha					9	10						9	14
33	Gradović					4	3	1	1	1			6	70
34	Nasap			1	2	11	17		2	1			14	100
35	Sarova			1	1	11	8	1					13	71
36	Hrasnica					7	11						7	62
37	Bresnica					2							2	75
38	Subotica					6	6						6	61
39	Metlič	1	6			24	34					1	25	42
40	Bobik i Volunje			1	1	9	10				1		10	84
41	Rupska			1		13	4						14	6
42	Tabnić			1		6	7						7	89
43	Ostrovića			1	1	13	12						14	67
44	Krivaja			1	1	10	11	1	1	1			13	5
45	Kozarica					4	8						4	40
46	Mirhonska			1		10	10						11	57
47	Zabar			1	1	8	7						9	22
48	Kalinovac			1		14	8						15	3
49	Kljenova					7	7						7	92
50	Dvorište	1	1	1	2	5	4						7	97
51	Dragoševac					6	5						6	86
52	Zablaće			1		15	23	3					2	19
53	Kukavica					8	13	1					9	74
54	Mutnik					3	2	1					4	77
55	Desiće					4	8						4	94
56	Varna			1	3	17	24	1					19	24
57	Brdarice					3	5						3	83
58	Sinošević			1	2	13	9	1	1	1			16	102
59	Glogova					10	6						10	103
60	Belobaba			1	1	8	14						3	9

## II SUMARNI SPAHIJSKI DEFTER IZ 1533. GODINE

Red. br.	Naselja (sela i mezree)	Hrišćani					Muslim. domovi	Iznos akči	U tekstu br.
		Domovi	Samci (mudžerred)	Baštine	Udovice	Primicuri Prim. samci			
	A) Varoš Bögürdelen	18	5					1.530	
	Grad. posadnici							1.270	
	B) Sela i mezree								
1	Bukor	20	7	2		1		996	4
2	Krivaja	15	4	3		1		618	5
3	Rupska	14	4			1		660	6
4	Obrova	17	4		1	1		1.445	76
5	Svileuha	12	7					650	14
6	Zablaće	19	5	1	1	1		1.522	66
7	Dobrić	34	1			1		2.500	15
8	Belotić	8	2		1			800	49
9	Hrasnica	8	2					1.300	62
10	Kozarica	13						2.020	40
11	Predvorica	17	3	1	2			1.875	52
12	Vranjska	5	2					780	53
(13)	Češljugar, mezrea							200	54
14	Kamenica	14	5	1		1	3	1.475	55
15	Ohrid	3	1	1				178	61
16	Podgorica	51	11	2				3.650	25
17	Kratovac	14	2					2.418	28
(18)	Jasenova, mezrea							150	13
(19)	Radul, mezrea							100	27
20	Kljenova	15	4	1				2.758	92
21	Crnjiljevo	14	2	1		1		2.000	29
22	Metlić	40	3	1				4.912	42
23	Dragojevac	5	2					320	43
24	Ljutice	4			1			340	44
(25)	Ostrovica, mez.	2	1					340	45
(26)	Orašac, mezrea	2					1	571	46
27	Belobaba	19						2.500	59
28	Mišjak	13	4					1.990	73
29	Donje Beljino							800	65
30	Gornje Beljino							800	64
(31)	Suho Selište, mez.	3						1.000	48
(32)	Mijokuš, mezrea							500	98
33	Čelija	2						1.000	50

NAPOMENA: Od 12 navedenih mezrea (red. br. u zagradi) 7 ih je kasnije preraslo u sela i to br.: 13, 25, 26, 31, 32, 34 i 36. Iako je mezrea Slatina još te godine bila naseljena, ipak se kasnije nije razvila u selo.

Od 5 kuća u selu Jelenči 1 kuća je pripadala gradskom posadniku (merdi-kaš'a).



Red. br.	Sela i mezree	Hrišćani					Muslim. domovi	Iznos akci	U tekstu br.
		Domovi	Samci	Baštine	Udovice	Primićuri			
(34)	Jazovnik, mezrea							500	51
35	Glogova	12	4					1.030	103
(36)	Bojić, mezrea							470	1
37	Trbušac							1.000	101
(38)	Zabrda, mezrea							50	
39	Vrela	13	1					2.400	20
40	Zabar	15	4	2		1		1.275	22
41	Ravnaja	4	3					425	82
42	Hrvastin	17	5		1			2.048	19
43	Donja Spasovica	10	7					913	72
44	Donji Bošnjak	9	3		1	1		1.275	31
45	G. i D. Mutnik	9	4					962	77
46	Gradović	5	3					402	70
47	Zvezd	9	2					783	34
48	Dobrućel	11	4			1		1.437	21
49	Dobrodol	14	3					1.980	41
50	Mirhorska	16	5	1				2.400	57
51	Vihnjevac	20	6					2.100	69
52	Lađanik	10	6					725	16
53	Donji Skupljen	7	2					770	80
54	Brdarice	3	1					705	83
55	Jelenča	5	1					665	47
(56)	Belotić, mezrea							260	
57	Kujavica	11	3			1		1.425	99
58	Valjevica	10	4					1.105	88
59	Gornji Bošnjak	20	5		1			1.550	30
60	Kaona	6	1	2				720	79
(61)	Slatina, mezrea	1	2					375	
62	Dvorište	5	2	1		1	1	928	97
63	Dragoševac	11	1					975	86
64	Sinošević	16	5			1		1.655	102
65	Krnić	2	1					928	87
66	Kalinovac	8	2	5				1.200	3
67	Bresnica	2						200	75
68	Stadolin	7	1					1.090	32
69	Subotica	11	2	2				1.720	61
70	Ostrovica ili	23	2			1		1.900	67
71	Desić	5	1					300	94
72	Varna	10	3					485	24
73	Bobik i Vo'unje	8	3					940	84
74	Mihovina	32	8	3				3.225	17
75	Debrec	25	8	1		1		2.380	33
76	Nasap	9	2					835	100

Kneževski timari

Zvornika

Mustafić. timari: Teočaka Perića

77	Sarova	} Tim. must. Teotaka	19	3	1	1.706	71
78	Tabnić		6	3	1	991	89
79	Potočac		9	2		1.500	35
80	Gornja Spasovica		25	9	1	1.400	37

## III DETALJNI SPAHIJSKI DEFTER IZ 1548. GODINE

Red. br.	Naselja	Hrišćani							Musellemi	Mus. samci	Muslim. domovi	Iznos akći	
		Domovi	Samci	Baštine	Udovice	Knez	Primićuri	Prim. samci					Teškić
	Sandžak. has	A) Kasaba											
		Bögürdelen											
		10 Musl. mahala									141	183	
		1 Hrišč. mahala	30	10			1				7	2	1.363
		B) Sela:											
1	Bojić	derb.		5									225
2	Kunica	"		17	3		1		1				1.275
3	Kalinovac	"		15		5		1					1.345
4	Bukor	"		26	7	2		1					2.349
5	Krivaja	"		21	11			1					1.834
6	Rupska	"		23	9			1					2.334
7	Crnica	"		30	12			1					2.084
8	Pomijuča	"		10	10	2		1					1.146
9	Varošiste	"		19	5			1					1.288
10	Prenosić	"		21	11			1					1.629
11	Cvetulja	"		15	10		1	1					1.381
12	Coruža	"		14	4			1					786
13	Lešnica	"		34	17			1					2.162
14	Svileuha	"		18	7			1					1.160
15	Dobrić	derb.		16	8	1		1		4	2		2.500
16	Lađanik	"		18	7			1		1	1		2.161
17	Mihovina	"		14	3	2							3.126
18	Mihovina	"		8	6	2		1					2.651
19	Hrvastin	"		13	3	5				1		3	4.521
20	Vrelo	"		15				1					2.353
21	Dobrućel	"		9	1			1				1	1.565
22	Zabar	"		9	1	2		1					1.505

NAPOMENA: Svi ubilježeni stanovnici osim samaca (neoženjenih) predstavljaju domaćinstva (kuće). I baštine su bile najčešće »kuće na baštini«.

U kasabi je zabilježen knez (bez timara), ali za ostalih osam seoskih knezova timarlja nije označeno gdje su bili nastanjeni. Isto tako nisu zabilježene kuće muslimanskih spahija ukoliko nisu bili poreski obveznici, tj. ukoliko nisu osim timara posjedovali još čifluke, baštine ili mezree.

Porezi od martoloskih i musellemskih kuća i zemalja obično su iskazani odvojeno od ukupnih poreza ostalog stanovništva. Samo u selima br.: 15, 16, 18, 24 i 37 martoloski porezi nisu posebno iskazani jer su pripadali timar-sahibijama istih sela.

Red. br.	Naselja	Hrišćani								Muslim. domovi	Iznos akći
		Domovi Samci	Baštine	Udovice	Primićuri	Prim. samci	Martolosi	Mart. samci	Musellemi		
23	Goličova Brda derb.	16	1		1						2.000
24	Varna	13	5		1		1				1.200
25	Podgorica	18	7	1	1						2.378
26	Berkovac	7	1		1						1.129
27	Gornji Kratovac	7	2								1.328
28	Kratovac	15	1								2.005
29	Crniljevo	19	2	1							2.410
30	Gornji Bošnjak	18	5		1						1.700
31	Donji Bošnjak	12	2		1	3					1.928
32	Stadolin	10	2								2.000
33	Debrec	10	2		1						3.500
34	Zvezd	10	3		1						1.800
35	Potočac	9	2								2.300
36	Gornji Skupljen	2			1						498
37	Gornja Saposjevica	28	5	2	1	1	2	3			4.900
38	Drenovac	15	3	1	1						1.809
39	Radovašnica	6	1	2	1						780
40	Kozarica	6	2	4	1						2.007
41	Dobrodol	19	7	1	1						2.904
42	Metlič	23	5	1	1						2.327
43	Dragojevac	12	2								2.000
44	Ljutice	19			1						1.503
45	Ostrovica	2			1						395
46	Orašac	12	3		1						1.553
47	Jelenča	11			1						1.000
48	Suho Selište	11	2		3						2.500
49	Belotić	5			1	1					936
50	Celija	4		1							800
51	Jazovnik	8	2		1						915
52	Predvorica	10	3	5	2				1		2.231
53	Vranjska	5	2								780
54	Češljugar	20	1								1.246
55	Kamenica	12		1							1.222
56	Čaglje	18	2	1	1	1					4.800
57	Mirhorska	17	3	3	1				1		2.550
58	Koprivac	3	2								700
59	Belobaba	9			1						1.000
60	Prhova	6	2		1						2.200
61	Subotica	7		1	1						1.500
62	Hrasnica	2									500
63	Bogosalić	6									600
64	Gornje Beljino	3	1		1						1.000
65	Donje Beljino	4									800

Spahijski timari

Kneževski timari

Red. br.	Naselja	Hrišćani								Muslim. domovi	Iznos akči	
		Domovi	Samci	Baštine	Udovice	Primićuri	Prim. samci	Martolosi	Mart. samci			Musellemi
66	Zablaće	30	4	2	1							7.500
67	Ostrovica ili Nakučane	20	3		1	1						2.900
68	Vraguča	12	4			1						1.700
69	Vihnjevac	20	3	2		1	2					1.924
70	Gradović	10	3									800
71	Sarova	11	4	1		1	1					2.000
72	Donja Spasojevica	8		5		1						1.269
73	Mišjar	13	3									2.800
74	Kukavica	11										1.500
75	Bresnica	6				1						1.400
76	Obrova	6		8	1	1						3.058
77	Donji Mutnik	12										2.380
78	Gornji Mutnik	8										1.142
79	Kaona	4		2	1	1						1.120
80	Donji Skupljen	9		2		1						1.800
81	Priljuštica	7										1.000
82	Ravnaja	6	1			1						1.356
83	Brdarice	10		1		1						1.321
84	Bobik i Volunje	11										1.350
85	Gornji Dobrić	10										1.846
86	Dragoševac	13				1						1.374
87	Krnić	8	1			1						1.092
88	Valjevica	10		1		1						1.578
89	Tabnić	12	7	1		1						1.564
90	Trnjan	4			1							700
91	Ohrid	6		2								1.830
92	Kljenovina	6	1	1								1.480
93	Goločel	9	2			1						1.120
94	Desić	6				1						1.263
95	Oriva Polja	9										1.400
96	Petnik	4		2								1.216
97	Dvorište	6	1									1.346
98	Mijokuš	8	2									1.336
99	Kujavica	9	1									1.400
100	Nasap	10	4	1		1						1.755

Timari zvor.  
leo. i noć. mu.

Timari sabučkih mustafiza

## DIE FESTUNG UND NAHIJA ŠABAC IN DER ERSTEN HÄLFTE DES XVI JAHRHUNDERTS

Bisher hatte man sich wenig mit der Geschichte alter Befestigungen, besonders mit der Entstehung und Entwicklung städtischer Siedlungen im süd-slawischen Raume befasst. Die vorliegende Arbeit soll ein diesbezüglicher Beitrag sein. Auf Grund türkischer Verzeichnisse wurde hier die Geschichte der Festung, des Vorortes (Kasaba) und der Nahija Šabac von 1521 bis in die Mitte des XVI Jahrhunderts bearbeitet. Die Arbeit gliedert sich in 5 Teile.

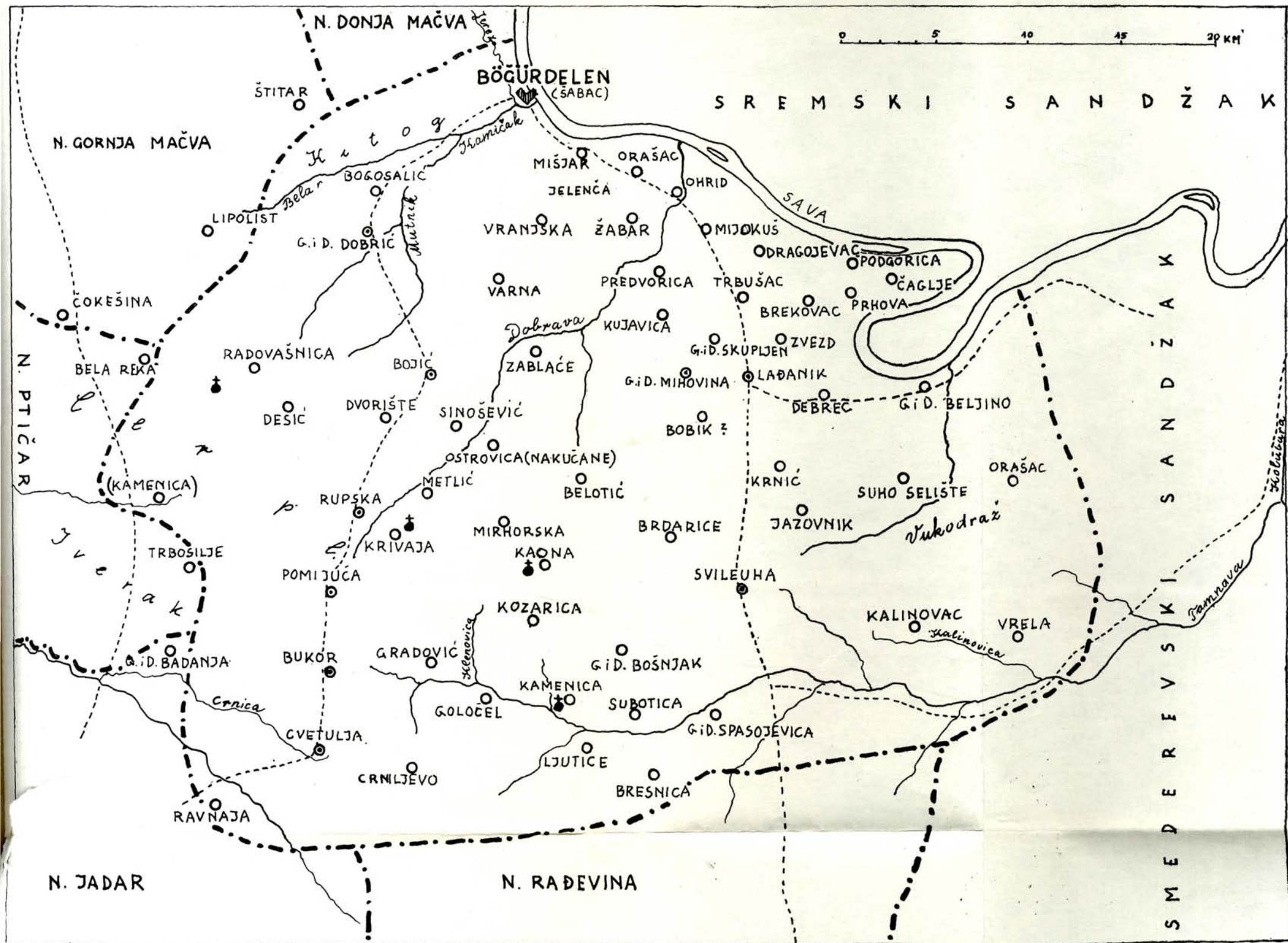
1) *Die Festung und Kasaba Šabac.* Auf der Grundlagen der mittelalterlichen Festung Zaslon errichteten die Türken bereits 1470 eine neue Befestigung unter dem Namen Bögürdelen. 6 Jahre später wurde die Festung von den Ungarn erobert, unter deren Herrschaft sie bis 1521 verblieb, in welchem Jahre Nordserbien mit Šabac und Beograd definitiv unter die Türkenherrschaft fiel. Zuerst dienten Grenzer als türkische Festungsbesatzung, später jedoch ständige Mustahfizzen. Zu gleicher Zeit wurde die Nahija und der Kadiluk von Šabac mit dem Sitze des Kadi in der Festung errichtet. Aus dem Jahre 1533 rührt die erste Erwähnung eines kleinen Siedlungsortes (Varoš) am Fusse der Festung her. Diese Siedlung entwickelte sich bis 1548 zu einer Kasaba mit insgesamt 178 Häusern, die sich in 10 mohammedanischen und 1 christlichen Viertel (Mahala) befanden. Die Besatzung bestand damals aus 37 ständigen Mustahfizzen, deren Timare sämtlich in der gleichnamigen Nahija lagen.

2) *Die Nahija von Šabac.* Sie zählte zu einer der grössten im Sandžak von Zvornik und grenzte an die Sandžaks von Smederevo und Srem (Syrmien) sowie an folgende Nahijas des Sandžaks von Zvornik: Donja Mačva, Gornja Mačva, Ptičar, Jadar und Rađevina. Seit der Türkenherrschaft wurde diese Nahija fast ausschliesslich von wallachischen Viezüchtern, deren es 60 Dörfer im J. 1527 gab, besiedelt. Da die Türken das Ansiedeln dieser Wallachen begünstigten, vermehrte sich bis zur Mitte des XVI Jahrhunderts die Bevölkerung ständig, so dass es im Jahre 1548 schon 100 Dörfer in dieser Nahija gab. Unter diesen gab es 15 Derbendži—Dörfer, deren Bewohner als Wegehüter eine besondere Stellung hatten. Eine ähnliche Stellung genossen auch die einheimischen Martoloszen; ihnen war ebenfals die Sicherheit der Wege übertragen. Auch die Musellems mit dem Dienst in der Festung gehörten zu obigen privilegierten Schicht.

3) *Die Siedlungen.* In diesem Teile der Arbeit wird historisch und geografisch jedes Dorf beschrieben, nebenbei auch seine feudale Zugehörigkeit (Timar, Zeamet, Has) bestimmt.

4) *Die Wirtschaft.* Sie wurde nach den Zweigen bearbeitet: Landwirtschaft, Viehzucht, Weinbau, Bienenzucht und Obstbau. Die Landwirtschaft nahm den wichtigsten Platz, gefolgt von der Viehzucht und dem Weinbau, ein.

5) *Die tabellarische Übersicht.* Hier wurde die Bevölkerung der Nahija von Šabac nach den türkischen amtlichen Verzeichnissen von 1527, 1533 und 1548 in tabellarischer Form dargestellt. Der ständige Wachstum der Dörfer und der Bevölkerung als Folge der anhaltenden Wallachen-kolonisation ist dabei besonders auffallend.



Sl. 3 — Sabačka nahija u XVI vijeku